

Karel Čapek

Válka s Mloky

 FRAGMENT

Válka s Mloky

také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz

Doporučujeme další e-knihy:
Karel Čapek – Povídky z druhé kapsy
Karel Čapek – Hovory s T. G. Masarykem
Karel Jaromír Erben – Kytice
Karel Hynek Mácha – Máj

Karel Čapek
Válka s Mloky – e-kniha
Copyright © Fragment, 2012

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Karel Čapek

Válka s Mloky

Předmluva

Byla mi položena otázka, jak jsem k tomu přišel, že jsem napsal Válku s Mloky; a proč prý jsem si vybral zrovna mloky, abych z nich udělal nositele své takzvané románové utopie o zániku lidské civilizace. Tedy mám-li upřímně vylíčit, jak jsem k tomu přišel, musím poctivě říci, že jsem zprvu vlastně žádnou utopii psát nemínil. Nemám zvláštní záliby v utopiích; než jsem začal psát své Mloky, měl jsem na mysli docela jiný román; vymýšlel jsem figuru hodného člověka tak trochu k podobnosti svého nebožtíka tatínka, postavu venkovského lékaře mezi jeho pacienty; měla to být lékařská idyla a zároveň kus společenské patologie. Dost jsem se na tu látku těšil, když jsem si ji po týdny a měsíce srovnával v hlavě, ale pořád jsem se do ní nemohl naplno zabrat. Měl jsem nejistý pocit, má-li ten dobrák doktor co dělat ve světě tak rozmíchaném, jako tehdy byl a je dosud. Ano, mohl hojit lidi a jejich bolesti; ale byl příliš beze vztahu k nemocem a bolestem, kterými trpí náš svět. Myslel jsem na dobrého doktora, zatímco celý svět mluvil o hospodářské krizi, národních expanzích a budoucí válce. Nemohl jsem se plně ztotožnit se svým doktorem, protože i já – ačkoliv se to patrně na spisovatelích nežádá – jsem byl a jsem stále pln starostí o to, co hrozí lidskému světu. Tož pravda, nemohu celkem nijak odvracet, co ohrožuje lidskou civilizaci; ale alespoň nemohu se na to nedívat a nemyslet na to skoro ustavičně.

V té době – bylo to loni zjara, kdy to na světě vypadalo hospodářsky prašpatně a politicky ještě o něco hůř – jsem napsal při jakési příležitosti větu: „Nesmíte si myslet, že vývoj, který dal vzniknout našemu životu, byl jedinou vývojovou možností na této

planetě.“ – A už to tu bylo. Ta věta je vinna tím, že jsem napsal *Válku s Mloky*.

Vždyť je to pravda: nemůžeme vyloučit, že by se za příznivých okolností nemohl jiný typ života, řekněme jiný živočišný druh než člověk, stát vehiklem kulturního vývoje. Člověk svou civilizací a kulturou, se svými celými dějinami se vyvinul z třídy savců, z čeledi primátů; je přece myslitelné, že by podobná evoluční energie mohla okřídlit vývoj jiného živočišného rodu. Není vyloučeno, že by se za jistých životních podmínek mohly včely nebo mravenci vyvinout ve vysoce inteligentní tvory, jejichž civilizační schopnosti by nebyly nižší než naše. Není to vyloučeno ani u jiných tvorů. Za příznivých biologických podmínek by mohla vzniknout nějaká civilizace, ne nižší než ta naše, i v hlubinách vodních.

To byla první myšlenka; a ta druhá byla: Kdyby jiný živočišný druh než člověk dosáhl toho stupně, kterému říkáme civilizace, co myslíte: dělal by stejné nesmysly jako lidstvo? Vedl by stejné války? Prodělával by stejné dějinné katastrofy? A jak bychom se dívali na imperialismus ještěřů, na nacionalismus termitů, na hospodářskou expanzi racků nebo sledů? Co bychom tomu říkali, kdyby jiný živočišný rod nežli člověk hlásal, že vzhledem k svému vzdělání a počtu má jen on právo na to, aby obsadil celý svět a panoval všemu životu?

Tedy tahle konfrontace s lidskými dějinami, a s dějinami nejaktuálnějšími to byla, co mne mocí posadilo k psacímu stolu, abych psal *Válku s Mloky*. Kritika ji označila jako román utopistický. Bráním se proti tomu slovu. Není to utopie, nýbrž dnešek. Není to spekulace o čemsi budoucím, nýbrž zrcadlení toho, co jest a prostřed čeho žijeme. Nešlo o fantazii; té jsem kdykoliv ochoten přidat zadarmo a přídavkem, kolik kdo bude chtít; ale šlo mi o tu skutečnost. Nemohu si pomoci, ale literatura, která se nestará o skutečnost a o to, co se opravdu děje se světem, písemnictví, které na to nechce reagovat tak silně, jak jen je dáno slovu a myšlence, taková literatura není můj případ.

Tož to je celé; psal jsem své *Mloky*, protože jsem myslel na lidi, vybral jsem si za podobenství zrovna mloky, ne že bych je měl

raději nebo míň rád nežli jiné boží tvory, ale proto, že jednou byl opravdu otisk třetihorního velemloka omylem považován za zkamenělinu našeho předka; mají tedy mloci mezi všemi zvířátky zvláštní historické právo, aby vystoupili na scénu jako náš obraz. Ale i když byli jen záminkou, aby bylo možno vylíčit věci lidské, bylo autoru nutno vžít se i do mloků; byla to poněkud sychravá zkušenost, ale konec konců stejně kouzelná a stejně hrozná jako vžívat se do bytostí lidských.

1936

Karel Čapek

Knihá první

Andrias Scheuchzeri

Podivínství kapitána van Tocha

Kdybyste hledali ostrůvek Tana Masa na mapě, našli byste jej právě na rovníku kousek na západ od Sumatry; ale kdybyste se zeptali na palubě lodi Kandong Bandoeng kapitána J. van Tocha, co to je tahle Tana Masa, před kterou právě zakotvil, nadával by chvíli a pak by vám řekl, že to je ta nejšpinavější díra v celých Sundských ostrovech, ještě mizernější než Tana Bala a přinejmenším tak zatracená jako Pini nebo Banjak; že jediný s odpuštěním člověk, který tam žije – nepočítáme-li ovšem tyhle všivé Bataky –, je opilý obchodní agent, kříženec mezi Kubu a Portugalcem a ještě větší zloděj, pohan a prase než celý Kubu a celý běloch dohromady; a že je-li na světě něco zatraceného, pak je to zatracený život na téhle zatracené Tana Masa, pane. Načež byste se ho patrně zeptali, proč tu tedy spustil ty zatracené kotvy, jako by tu chtěl zůstat zatracené tři dny; i zafuněl by podrážděně a bručel by něco v tom smyslu, že Kandong Bandoeng by sem neplula jenom pro tu zatracenou kopru nebo palmový olej, to dá rozum, a ostatně po tom vám nic není, pane, já mám své zatracené rozkazy, pane, a vy buďte tak laskav, pane, a hleďte si svého. A nadával by tak rozsáhle a hojně, jak se sluší na staršího, ale na svůj věk stále ještě svěžího lodního kapitána.

Ale kdybyste místo všetečných otázek nechali kapitána J. van Tocha, aby si bručel a proklínal pro sebe, mohli byste se dovědět víc. Což není na něm vidět, že si potřebuje ulevit? Jen ho nechte, jeho roztrpčenost si najde cestu sama. „Tak se podívejte, pane,“ vyhrkne kapitán, „ti chlapi u nás v Amsterdamu, ti zatracení židi tam nahoře si vzpomenou, prý perly, člověče, ohlídněte se po nějakých perlách. Prý jsou teď lidi blázni po perlách a vůbec.“ Tu si

kapitán rozhořčeně odplivne. „To se ví, ukládat tititi v perlách! To je z toho, že vy lidé pořád chcete nějaké války nebo co. Strach o peníze, to je to celé. A tomu se říká krize, pane.“ Kapitán J. van Toch maličko zaváhá, nemá-li se dát s vámi do řeči o národohospodářských otázkách; dnes se totiž o jiném nemluví. Jenže tady před Tana Masou je na to příliš horko a lenivo; i mávne kapitán van Toch rukou a brumlá: „Ono se řekne, perly! Pane, na Cejloně je mají vybrakované na pět let, na Formose je zakázali lovit. – A tož prý, koukejte, kapitáne van Tochu, abyste našel nová loviště. Zajedte na ty zatracené ostrůvky, třeba se na nich najdou celé lavice škeblí – –“ Kapitán pohrdavě zatroubí do blankytně modrého kapesníku. „Ty krysy v Evropě si představují, že se tady dá ještě něco najít, o čem nikdo neví! Ježíšmarjá, jsou to moulové! Ještě že na mně nechtějí, abych se díval tady těm Batakům do rypáků, nesmrkají-li perly. Nová loviště! V Padangu je nový bordel, to ano, ale nová loviště? Pane, já tady ty všechny ostrovy znám jako své kalhoty... od Cejlonu až po ten zatracený Clipperton Island... Jestli si někdo myslí, že tu ještě něco najde, na čem by se dalo vydělat, tak šťastnou cestu, pane! Třicet let tady jezdím, a teď na mně ti pitomci chtějí, abych tu něco objevil!“ Kapitán van Toch se přímo dusí tímto urážejícím nárokem. „Ať sem pošlou nějakého zelenáče, ten jim toho objeví, že budou mrkat; ale žádat to na někom, kdo to tady zná jako kapitán J. van Toch... To račte uznat, pane. V Evropě, tam by se dalo ještě ledacos objevit; ale tady – Sem přece lidé přijdou jen proto, aby čenichali, co se dá sežrat, a ani sežrat ne: co se dá kupovat a prodávat. Pane, kdyby v celých zatracených tropech bylo ještě něco, co by mělo dubbeltje ceny, tak budou u toho stát tři agenti a mávat usmrkaným kapesníkem na lodi sedmi států, aby zastavily. Tak je to, pane. Já to tu znám líp než koloniální úřad Jejího Veličenstva královny, račte prominout.“ Kapitán van Toch usilovně přemáhá svůj spravedlivý hněv, což se mu po delším burácení podaří. „Vidíte tamhle ty dva mizerné lenochy? To jsou lovci perel z Cejlonu, bůh mě netrestej, Singhalesové, jak je Hospodin stvořil; ale proč to dělal, to nevím. Tohle teď vozím s sebou, pane, a když někde najdu kousek pobřeží, na kterém

není napsáno Agency nebo Baťa nebo Celní úřad, pouštím to do vody, aby to hledalo škeble. Ten menší darebák se potápí až osmdesát metrů hluboko; tuhle na Princových ostrovech vylovil z hloubky devadesáti metrů kliku od kinematografického aparátu, pane, ale perly, kdepak! Ani zdání! Ničemná chamrad', tihle Singhalesové. Tak takovouhle zatracenou práci já mám, pane: dělat, jako bych nakupoval palmový olej, a přitom hledat nová loviště perlorodek. Snad ještě budou chtít, abych objevil nějakou panenskou pevninu, ne? To přece není práce pro poctivého obchodního kapitána, pane. J. van Toch není žádný prokletý dobrodruh, pane. Ne, pane.“ A tak dále; moře je veliké a oceán času nemá hranic; plivej do moře, člověče, a ono se nevzedme, spílej svému osudu, a nepohneš jím; a tak po mnoha přípravách a okolcích jsme konečně u toho, že kapitán holandské lodi Kandong Bandoeng J. van Toch vzdychaje a klna slézá do člunu, aby vystoupil v kampongu na Tana Masa a jednal s opilým křížencem mezi Kubu a Portugalcem o některých obchodních záležitostech.

„Sorry, Captain,“ řekl konečně kříženec mezi Kubu a Portugalcem, „ale tady, na Tana Masa, žádné mušle nerostou. Ti špinaví Batakové,“ děl s nesmírnou ošklivostí, „žerou i medúzy; jsou víc ve vodě než na zemi, ženské tu smrdí rybinou, to si nemůžete představit – co jsem to chtěl říci? Aha, vy jste se ptal na ženské.“

„A není tu někde kousek břehu,“ ptal se kapitán, „kde tihle Batakové nelezou do vody?“

Kříženec mezi Kubu a Portugalcem vrtěl hlavou. „Není, pane. Leda Devil Bay, ale to pro vás nic není.“

„Proč?“

„Protože... tam nikdo nesmí, pane. Mám vám nalít, kapitáne?“

„Thanks. Jsou tam žraloci?“

„Žraloci a vůbec,“ mumlal kříženec. „Špatné místo, pane. Batakové by neradi viděli, kdyby tam někdo lezl.“

„Proč?“

„... Jsou tam čerti, pane. Mořští čerti.“

„Co je to mořský čert? Ryba?“

„Žádná ryba,“ namítal vyhybavě kříženec. „Prostě čert, pane.“

Podmořský čert. Batakové mu říkají tapa. Tapa. Oni tam prý mají své město, ti čerti. Mám vám nalít?“

„A jak vypadá... ten mořský čert?“

Kříženec mezi Kubu a Portugalcem pokrčil rameny. „Jako čert, pane. Já ho jednou viděl... totiž jenom jeho hlavu. Vracel jsem se po člunu od Cape Haarlem... a najednou to přede mnou vystrčilo z vody takovou palici.“

„No a? Čemu je to podobné?“

„Kotrbu to má... jako Batak, pane, ale docela holou.“

„Nebyl to opravdu Batak?“

„Nebyl, pane. Na tom místě žádný Batak přece nevléze do vody. A pak... ono to na mne mrkalo *spodními víčky*, pane.“ Kříženec se otrásl hrůzou. „Spodními víčky, která sahají přes celé oko. To je tapa.“

Kapitán J. van Toch otáčel tlustými prsty sklenici s palmovým vínem. „A nebyl jste opilý, co? Ožralý jste nebyl?“

„Byl, pane. Jinak bych tamtudy nevesloval. Batakové to nemají rádi, když někdo ty... čerty vyruší.“

Kapitán van Toch potřásl hlavou. „Člověče, žádní čerti nejsou. A kdyby byli, museli by vypadat jak Evropani. To byla snad nějaká ryba či co.“

„Ryba,“ koktal kříženec mezi Kubu a Portugalcem, „ryba nemá ruce, pane. Já nejsem žádný Batak, pane, já jsem chodil do školy v Badjoengu... možná že ještě umím desatero a jiné vědecky dokázané nauky; vzdělaný člověk přece pozná, co je čert a co je zvíře. Zeptejte se Bataků, pane.“

„To jsou černošské pověry,“ prohlásil kapitán s žoviální převahou vzdělaného muže. „Vědecky je to nesmysl. Čert přece nemůže žít ve vodě. Co by tam dělal? Nesmíš dát na tlachy domorodců, hochu. Někdo dal tomu zálivu jméno Čertův záliv, a od té doby se ho Batakové bojí. Tak je to,“ děl kapitán a uhodil tlustou dlaní do stolu. „Nic tam není, chlapče, to je přece vědecky jasné.“

„Je, pane,“ souhlasil kříženec, který chodil do školy v Badjoengu. „Ale žádný rozumný člověk nemá co hledat v Devil Bay.“

Kapitán J. van Toch zrudl. „Co?“ rozkřikl se. „Ty špinavý Kubu, ty si myslíš, že se budu bát tvých čertů? A to se podíváme,“

rekl, vstáváje v celé mohutnosti svých poctivých dvou set liber. „Já tady s tebou nebudu mařit svůj čas, když mám na starosti business. Ale to si pamatuj: v holandských koloniích žádní čerti nejsou; jsou-li nějakí, tedy ve francouzských. Tam by mohli být. A teď mě zavolej starostu tady toho zatraceného kampongu.“

Řečeného hodnostáře nebylo nutno dlouho hledat; seděl na bobku vedle míšencova krámu a žvýkal cukrovou třtinu. Byl to nahý starší pán, ale daleko hubenější, než bývají starostové v Evropě. Kousek za ním, se zachováním náležité distance, seděla na bobku celá vesnice i s ženami a dětmi, zřejmě čekajíc, že bude filmována.

„Tak poslyš, hochu,“ oslovil ho kapitán van Toch malajsky (mohl jej oslovit také holandsky nebo anglicky, neboť ctihodný starý Batak neuměl slovo malajsky a celou řeč kapitánovu musel tlumočit do batačtiny kříženc mezi Kubu a Portugalcem; ale z nějakých důvodů považoval kapitán malajštinu za vhodnější). „Tak poslyš, hochu, já bych potřeboval několik velkých, silných, statečných chlapíků, aby šli se mnou na lov. Rozumíš, na lov.“

Míšenec to přeložil a starosta kýval hlavou, že jako rozumí; načež se obrátil k širšímu auditoriu a měl k němu řeč provázenou zřejmým úspěchem.

„Náčelník říká,“ tlumočil míšenec, „že celá vesnice půjde s tuanem kapitánem na lov, kam bude tuan chtít.“

„Tak vidíš. Řekni jim teda, že půjdeme lovit škeble do Devil Bay.“

Následovalo asi čtvrthodinné rozčilené rokování, na kterém měla podíl celá vesnice, zejména staré ženy. Konečně se míšenec obrátil ke kapitánovi. „Říkají, pane, že do Devil Bay se nemůže jít.“

Kapitán počal rudnout. „A proč ne?“

Míšenec krčil rameny. „Protože tam jsou tapa-tapa. Čerti, pane.“

Kapitán počal nabíhat do fialova. „Tak jim řekni, když nepůjdou... že jim vyrazím všechny zuby... že jim utrhám uši... že je pověsím... a že jim spálím ten zavšivený kampong, rozumíš?“

Míšenec to poctivě přeložil, načež opět následovala delší živá porada. Konečně se míšenec obrátil ke kapitánovi. „Říkají, pane, že si půjdou stěžovat do Padangu na policii, že jim tuan vyhrožoval. Na to prý jsou paragrafy. Starosta říká, že to tak nenechá.“

Kapitán J. van Toch počal modrat. „Tak mu řekni,“ zařval, „že je...“ A mluvil bez oddechu dobrých jedenáct minut.

Míšenec to přeložil, pokud mu stačila zásoba slov; a po nové, dlouhé sice, ale věcné úradě Bataků tlumočil kapitánovi. „Říkají, pane, že by tedy byli ochotni upustit od soudního stíhání, zaplatí--li tuan kapitán pokutu do rukou místních úřadů. Prý,“ zaváhal, „dvě stě rupií; ale to je trochu mnoho, pane. Nabídněte jim pět.“

Barva kapitána van Tocha se počala rozpadat v brunátné skvrny. Nejprve nabízel vyvraždění všech Bataků na světě, potom slevil na tři sta kopanců a konečně by se byl spokojil s tím, že vycpe starostu pro koloniální muzeum v Amsterodamu; naproti tomu Batakové šli ze dvou set rupií na železnou pumpu s kolem a nakonec setrvali na tom, aby kapitán dal starostovi z titulu pokuty benzínový zapalovač. („Dejte jim to, pane,“ domlouval kříženec mezi Kubu a Portugalcem, „já mám tři zapalovače na skladě, ale bez knotu.“) Takto byl obnoven mír na Tana Masa; ale kapitán J. van Toch věděl, že nyní je v sázce prestiž bílé rasy.

Odpoledne odrazil od holandské lodi Kandong Bandoeng člun, ve kterém byli přítomni zvláště: kapitán J. van Toch, Švéd Jensen, Islandan Gudmundson, Fin Gillemainen a dva sinhálští lovci perel. Člun zamířil rovnou k zátocce Devil Bay.

Ve tři hodiny, když nastával vrchol odlivu, stál kapitán na břehu, člun křížoval asi sto metrů od pobřeží, aby dával pozor na žraloky, a oba sinhálští potápěči čekali s noži v ruce na znamení, aby skočili do vody.

„Tak, teď ty,“ kázal kapitán tomu delšímu naháči. Sinhálec skočil do vody, brodil se několik kroků a pak se propadl. Kapitán se díval na hodinky.

Za čtyři minuty a dvacet vteřin se vynořila asi šedesát metrů vlevo hnědá hlava; s podivným, zoufalým a přitom paralyzovaným chvatem se drápal Sinhálec na balvany, v jedné ruce nůž na odřezávání škeblí, v druhé ruce škebli perlorodky.

Kapitán se zamračil. „No, co je?“ řekl ostře.

Sinhálec ještě pořád klouzal po balvanech, hlasitě se zajíkaje hrůzou.

„Co se stalo?“ křičel kapitán.

„Sáhíb, sáhíb,“ vypravil ze sebe Sinhálec a klesl na břehu sípavě vydechuje. „Sáhíb... sáhíb...“

„Žraloci?“

„Djins,“ zaúpěl Sinhálec. „Čerti, pane. Tisíce, tisíce čertů!“ Zarýval si pěsti do očí. „Samí čerti, pane!“

„Ukaž tu škebli,“ kázal kapitán a otevřel ji nožem. Byla v ní malá, čistá perlička. „A víc jsi toho nenašel?“

Sinhálec vyňal ještě tři škeble z pytlíku, který měl pověšen na krku. „Jsou tam škeble, pane, ale ti čerti je hlídají... Dívali se na mne, když jsem je odřezával...“ Jeho chundelaté vlasy se naježily úděsem. „Sáhíb, tady ne!“

Kapitán otevřel škeble; dvě byly prázdné a ve třetí byla perla jako hrách, kulatá jako kapka rtuti. Kapitán van Toch se díval střídavě na perlu a na Sinhálce zhrouceného na zemi.

„Ty,“ řekl váhavě, „nechtěl bys tam skočit ještě jednou?“

Sinhálec beze slova zavrtěl hlavou.

Kapitán J. van Toch pocítil na jazyku silnou chuť láteřit; ale k svému překvapení shledal, že mluví tiše a téměř měkce: „Neboj se, chlapče. A jak vypadají ti... čerti?“

„Jako malé děti,“ vydechl Sinhálec. „Mají ocas, pane, a jsou takhle vysocí,“ ukázal asi metr dvacet od země. „Stáli kolem mne a dívali se, co tam dělám... byl jich takový kruh...“ Sinhálec se roztrásl. „Sáhíb, sáhíb, tady ne!“

Kapitán van Toch přemýšlel. „A co, mrkají spodními víčky nebo jak?“

„Nevím, pane,“ chraptěl Sinhálec. „Je jich tam... deset tisíc!“

Kapitán se ohlédl po druhém Sinhálci; stál asi sto padesát metrů dál a lhostejně čekal s rukama založenýma na ramenou; pravda, když je člověk nahý, nemá kam jinam dát ruce než na svá vlastní ramena. Kapitán mu mlčky pokynul, a drobný Sinhálec skočil do vody. Za tři minuty a padesát vteřin se vynořil, drápaje se na balvany klouzajícíma rukama.

„Tak polez,“ křikl kapitán, ale pak se podíval pozorněji a už skákal po balvanech k těm zoufale tápajícím rukám; člověk by nevěřil, že takové těleso dovede tak skákat. V posledním okamžiku

zachytil jednu ruku a supě tahal Sinhálce z vody. Potom ho položil na balvan a utíral si pot. Sinhálec ležel bez hnutí; měl jeden bérec odřený na kost, patrně o kámen, ale jinak byl celý. Kapitán mu nadzvedl víčko; bylo vidět jenom bělmo očí zvrácených v sloup. Neměl škeblí ani nože.

V tu chvíli zarejdoval člun s posádkou blíž ke břehu. „Pane,“ volal Švéd Jensen, „jsou tu žraloci. Budete lovit dál?“

„Ne,“ řekl kapitán. „Pojeďte sem sebrat ty dva.“

„Podívejte se, pane,“ upozorňoval Jensen, když se vraceli k lodi, „jak je tady najednou mělko. To jde odtud rovně až ke břehu,“ ukazoval štouchaje veslem do vody. „Jako by tu byla pod vodou nějaká hráz.“

Teprve na lodi přišel malý Sinhálec k sobě; seděl s koleny pod bradou a třásl se na celém těle. Kapitán poslal lidi pryč a sedl si zešíroka rozkročen.

„Tak ven s tím,“ řekl. „Cos tam viděl?“

„Džiny, sáhib,“ šeptal malý Sinhálec; nyní se mu počala chvět i oční víčka a po celém těle mu vyrazily krupičky husí kůže.

Kapitán van Toch zachrchlal. „A... jak vypadají?“

„Jako... jako...“ V očích Sinhálcových se zase začal ukazovat proužek bělma. Kapitán J. van Toch mu s neočekávanou hbitostí zpolíčkoval obě tváře dlaní i hřbetem ruky, aby ho přivedl k sobě.

„Thanks, sáhib,“ vydechl malý Sinhálec a v bělmu jeho očí zase vypluly panenky.

„Už je dobře?“

„Ano, sáhib.“

„Byly tam škeble?“

„Ano, sáhib.“

Kapitán J. van Toch pokračoval v křížovém výslechu s nemalou trpělivostí a důkladností. Ano, jsou tam čerti. Kolik? Tisíce a tisíce. Jsou velcí asi jako desetileté dítě, pane, a skoro černí. Plovou ve vodě a na dně chodí po dvou. Po dvou, sáhib, jako vy nebo já, ale přitom kývají tělem, tak tak, pořád tak tak... Ano, pane, mají také ruce, jako lidé; ne, nemají žádné drápy, spíš je to jako dětské ruce. Ne, sáhib, nemají rohy ani chlupy. Ano, ocas mají, trochu jako ryba, ale bez ocasní ploutve. A velikou hlavu,

kulatou jako Batakové. Ne, neříkali nic, pane, jenom to bylo, jako by mlaskali. Když Sinhálec odřezával mušle v hloubce asi šestnácti metrů, pocítil na zádech dotek jako malých studených prstů. Ohlédl se, a bylo jich kolem sta a sta. Sta a sta, pane, plovoucích i stojících na kamenech, a všichni se dívali, co tam Sinhálec dělá. Tu upustil nůž i škeble a snažil se vyplout nahoru. Přitom narazil na několik čertů, kteří pluli nad ním, a co bylo potom, to už neví, pane.

Kapitán J. van Toch se díval zamyšleně na třesoucího se malého potápěče. Ten hoch už nikdy nebude k ničemu, řekl si, pošlu ho z Padangu domů na Cejlon. Bruče a funě šel do své kabiny. Tam vysypal z papírového sáčku na stůl dvě perly. Jedna byla maličká jako zrnko písku a druhá jako hrách, lesknoucí se stříbřitě a do růžova. A kapitán holandské lodi zafrkal a vyňal ze skřínky svou irskou whisky.

K šesté hodině se dal znovu dovézt člunem do kampongu a rovnou k tomu kříženci mezi Kubu a Portugalcem. „Toddy,“ řekl, a to bylo jediné slovo, které promluvil; seděl na verandě z vlnitého plechu, držel v tlustých prstech sklenku z tlustého skla a pil a odplivoval a vejřil zpod huňatého obočí na žluté hubené slípky, které bůhvíco zobaly na špinavém a udupaném dvorku mezi palmami. Míšenec se chránil něco promluvit a jenom naléval. Pomalu se kapitánovy oči podlévaly krví a jeho prsty se začaly špatně ohýbat. Byl skoro soumrak, když vstal a povytáhl si kalhoty.

„Už jdete spat, kapitáne?“ ptal se zdvořile kříženec mezi čertem a ďáblem.

Kapitán zabodl do vzduchu prst. „A to bych se podíval,“ řekl, „že by byli na světě nějakí čerti, které bych ještě neznal. Ty, kde je tady ten zatracený severozápad?“

„Tady,“ ukázal míšenec. „Kam jdete, pane?“

„Do pekla,“ zachrochtal kapitán J. van Toch. „Podívat se na Devil Bay.“

Tímto večerem se počalo podivínství kapitána J. van Tocha. Do kampongu se vrátil až s úsvitem; nepromluvil slova a dal se odvézt na loď, kde se zamkl ve své kabině až do večera. To ještě nebylo nikomu nápadné, neboť Kandong Bandoeng měla co nakládat z požehnání ostrova Tana Masa (kopra, pepř, kafr, gutaperča, palmový olej, tabák a pracovní síly); ale když dostal večer hlášení, že všechno zboží je uskladněno, zafuněl jenom a řekl: „Člun. Do kampongu.“ A vrátil se zase až s úsvitem. Švéd Jensen, který mu pomáhal na palubu, se ho jen tak ze zdvořilosti zeptal: „Tak dnes se jede dál, kapitáne?“ Kapitán se otočil, jako by ho píchl do zadnice. „Co ti je po tom?“ utrl se. „Hleď si svých zatracených věcí!“ Po celý den ležela Kandong Bandoeng na kotvách ve vzdálenosti jednoho uzlu od pobřeží Tana Masa a nedělala nic. S večerem se vyvalil kapitán ze své kabiny a kázal: „Člun. Do kampongu.“ Malý Řek Zapatis se za ním díval jedním okem slepým a druhým šilhavým. „Mládenci,“ kokrhal, „buď tam má náš starý holku, nebo se dočista zbláznil.“ Švéd Jensen se zamračil. „Co ti je po tom?“ utrl se na Zapatise. „Hleď si svých zatracených věcí!“ Potom s Islandanem Gudmundsonem vzal malý člun a vesloval směrem k Devil Bay. Zůstali s člunem za balvany a čekali, co bude dál. V zátoce přecházel kapitán a zdálo se, že na někoho čeká; časem se zastavil a volal něco jako ts-ts-ts. „Koukej,“ řekl Gudmundson a ukazoval na moře, nyní oslnivě rudé a zlaté západem slunce. Jensen napočítal dvě, tři, čtyři, šest ploutví ostrých jako kosinka, které se táhly do Devil Bay. „Her-got,“ bručel Jensen, „tady je těch žraloků!“ Co chvíli se taková kosinka ponořila, nad vodou sebou švihl ocas a ve vodě to prudce zavířilo. Tu začal kapitán J. van Toch na břehu zuřivě poskakovat, chrlil ze sebe kletby a hrozil žralokům pěstí. Potom se udělal krátký tropicky soumrak a nad ostrovem vyplul měsíc; Jensen zbral vesly a přiblížil se s člunem ke břehu až na jeden furlong. Kapitán nyní seděl na balvanu a dělal ts-ts-ts. Něco se kolem něho hýbalo, ale co, to se nedalo dobře rozeznat. Vypadá to jako tuleni, myslel si Jensen, ale tuleni lezou jinak. Vynořovalo se to z vody mezi balvany a řapalo to po břehu kolébavě jako pingvín. Jensen tiše zavesloval a zastavil na půl furlongu od kapitána.

Ano, kapitán něco povídá, ale co, tomu aby čert rozuměl; nejspíš je to malajsky nebo tamilsky. Rozkládá rukama, jako by něco házel těm tuleňům (ale nejsou to tuleni, ujišťoval se Jensen), a přitom brebentí čínsky nebo malajsky. V tu chvíli vyklouzlo Jensenovi z ruky zdvižené veslo a plesklo do vody. Kapitán zvedl hlavu, vstal a šel asi třicet kroků k vodě; najednou to začalo blýskat a práskat; kapitán pálil z browningu směrem ke člunu. Skoro současně to v zálivu zašumělo, zavířilo, zapleskalo, jako kdyby tisíc tuleňů skákal do vody; ale to už se Jensen a Gudmundson opřeli do vesel a hnali svůj člun za nejbližší roh, až to svištělo. Když se vrátili na loď, neřekli nikomu ani slova. Tihle Seveřani doveďou přece jen mlčet. K ránu se vrátil kapitán; byl zachmuřený a rozlícený, ale neřekl ani slovo. Jen když mu Jensen pomáhal na palubu, setkaly se dva páry modrých očí chladným a zkoumavým pohledem.

„Jensene,“ řekl kapitán.

„Ano, pane.“

„Dnes jedeme.“

„Ano, pane.“

„V Surabaji dostanete svou knížku.“

„Ano, pane.“

A dost. Toho dne Kandong Bandoeng odplula do Padangu. Z Padangu poslal kapitán J. van Toch své společnosti v Amsterodamu balíček pojištěný na tisíc dvě stě liber sterlingů. A současně telegrafickou žádost o roční dovolenou. Naléhavé zdravotní důvody a tak dále. Potom se potloukal po Padangu, až našel osobu, kterou hledal. Byl to divoch z Bornea, Dajak, kterého si občas najímali angličtí cestující jako lovce žraloků, pro tu podívanou; neboť Dajak pracoval ještě postaru, ozbrojen jenom dlouhým nožem. Byl to patrně lidožrout, ale měl svou pevnou taxu: pět liber za žraloka, krom stravy. Ostatně byl na něho hrozný pohled, neboť měl na obou rukou, na prsou i stehnech kůži sedřenou od žraločí kůže a nos i uši vyzdobené žraločími zuby. Říkalo se mu Shark.

S tímto Dajakem se kapitán J. van Toch odstěhoval na ostrov Tana Masa.

Pan Golombek a pan Valenta

Bylo horké redakční léto, kdy se nic, ale zhola nic neděje, kdy se nedělá politika a kdy není ani žádná evropská situace; a přece i v tuto dobu čtenáři novin, ležící v agónii nudy na březích vod nebo v řídkém stínu stromů, zdemoralizovaní vedrem, přírodou, venkovským klidem a vůbec zdravým a prostým životem na dovolené, čekají s denně zklamávanou nadějí, že aspoň v těch novinách bude něco nového a osvěžujícího, nějaká vražda nebo válka nebo zemětřesení, zkrátka Něco; a když to tam není, tlukou novinami a roztrpčeně prohlašují, že v těch novinách nic, ale docela Nic není a že to vůbec nestojí za čtení a že už to nebudou odebírat.

A zatím v redakci sedí pět nebo šest opuštěných lidí, neboť ostatní kolegové jsou také na dovolené, kde tlukou rozhořčeně novinami a stěžují se, že teď v těch novinách nic, ale docela Nic není. A ze sazárny vyjde pan metér a povídá vyčítavě: „Páni, páni, ještě nemáme na zítřek úvodník.“

„Tak tam třeba dejte... ten článek... o hospodářské situaci v Bulharsku,“ míní jeden z opuštěných pánů.

Pan metér těžce vzdychne: „Ale kdo to má číst, pane redaktore? Už zase v celém listě nebude Nic ke Čtení.“

Šest opuštěných pánů zvedne oči ke stropu, jako by tam bylo možno objevit Něco ke Čtení.

„Kdyby se takhle Něco stalo,“ navrhuje jeden neurčitě.

„Nebo mít... nějakou... zajímavou reportáž,“ nadhazuje druhý.

„O čem?“

„To nevím.“

„Nebo vymyslet... nějaký nový vitamin,“ bručí třetí.

„Teď v létě?“ namítá čtvrtý. „Člověče, vitaminy, to jsou vzdělané věci, to se hodí spíš na podzim –“

„Ježíši, to je horko,“ zívne pátý. „Mělo by to být něco z polárních končin.“

„Ale co?“

„Tak. Něco jako byl ten Eskymo Welzl. Umrzlé prsty, věčný led a takové věci.“

„To se řekne,“ povídá šestý. „Ale kde to vzít?“

V redakci se rozhostilo beznadějné ticho.

„Já byl v neděli v Jevíčku...“ ozval se váhavě pan metér.

„No a?“

„On prý tam je na dovolené nějaký kapitán Vantoch. Prý se tam narodil, v tom Jevíčku.“

„Jaký Vantoch?“

„Takový tlustý. Prý má být námořním kapitánem, ten Vantoch. Říkali, že tam někde lovil perly.“

Pan Golombek se podíval na pana Valentu.

„A kde je lovil?“

„Na Sumatře... a na Celebesu... vůbec tam někde. Prý tam měl být živ třicet let.“

„Člověče, to je nápad,“ řekl pan Valenta. „To by mohla být prima reportáž. Golombku, pojedeme?“

„No, můžeme to zkusit,“ mínil pan Golombek a slezl ze stolu, na němž seděl.

„Tamten pán to je,“ řekl hostinsky v Jevíčku.

V zahradě u stolu seděl tlustý, široce rozkročený pán v bílé čepici, pil pivo a zamyšleně čmáral tlustým ukazovákem po stole. Oba páni k němu zamířili.

„Redaktor Valenta.“

„Redaktor Golombek.“

Tlustý pán zvedl oči. „What? Co?“

„Já jsem redaktor Valenta.“

„A já redaktor Golombek.“

„Tlustý pán důstojně povstal. „Captain van Toch. Very glad. Sedněte si, chlapci.“

Oba páni ochotně přisedli a položili před sebe psací bloky.

„A co si dáte pít, hoši?“

„Malinovku,“ řekl pan Valenta.

„Malinovku?“ opakoval kapitán nedůvěřivě. „A proč? Hospo- do, přineste jim pivo. – Tak co vy vlastně chcete,“ řekl a opřel se lokty o stůl.

„Je to pravda, pane Vantochu, že jste se tady narodil?“

„Ja. Narodil.“

„Prosím vás, jak jste se dostal na moře?“

„Tož, via Hamburg.“

„A jak dlouho už jste kapitánem?“

„Dvacet let, chlapče. Papíry mám tady,“ řekl důtklivě klepaje na svou náprsní kapsu. „Možu ukázat.“

Pan Golombek měl chuť podívat se, jak vypadají kapitánské papíry, ale potlačil ji. „A to jste, pane kapitáne, za těch dvacet let poznal pořádný kus světa, že?“

„Ja. Tož kus. Ja.“

„A co všechno?“

„Jáva. Borneo. Philippines. Fidji Islands. Solomon Islands. Carolines. Samoa. Damned Clipperton Island. A lot of damned islands, chlapče. Proč?“

„Jen tak, že je to zajímavé. My bychom od vás rádi slyšeli víc, víte?“

„Ja. Tož jen tak, že?“ Kapitán na ně upřel své bledě modré oči.

„Tak vy jste od p'líš, jako od policie, ne?“

„Nejsme, pane kapitáne. My jsme od novin.“

„A tak, od novin. Reporters, co? Tož pište: Captain J. van Toch, kapitán lodi Kandong Bandoeng –“

„Jak?“

„Kandong Bandoeng, přístav Surabaja. Účel cesty: vacances – jak se to řekne?“

„Dovolená.“

„Ja, sakra, dovolená. Tož tak to dejte do těch novinek, kdo připlul. A teď už schovejte ten notes, mládenci. Your health.“

„Pane Vantochu, my jsme za vámi přišli, abyste nám vypravoval něco ze svého života.“

„A proč?“

„Napíšeme to do novin. To lidi moc zajímá, číst o dalekých ostrovech a co tam všechno viděl a zažil jejich krajan, Čech, rodák z Jevíčka –“

Kapitán zakýval hlavou. „To je pravda. Chlapče, já jsem jediný Captain z celého Jevíčka. Tož to ano. Prý je odtud taky jeden kapitán od... od... od houpaček, ale já myslím,“ dodával důvěrně, „že to není pravý Captain. To se měří podle tonáže, víš?“

„A jakou tonáž měla ta vaše loď?“

„Dvanáct tisíc tons, mládenče.“

„To jste byl veliký kapitán, že?“

„Ja, veliký,“ řekl kapitán důstojně. „Hoši, máte peníze?“

Oba páni se na sebe podívali trochu nejistě. „Máme, ale málo. Potřebujete snad, kapitáne?“

„Ja. Tož to bych potřeboval.“

„Tak vidíte. Budete-li nám hodně vypravovat, my to napíšeme pro noviny, a vy za to dostanete peníze.“

„Kolik?“

„Třeba i... nějaký tisíc,“ řekl štedře pan Golombek.

„V pounds of sterling?“

„Ne, jenom v korunách.“

Kapitán van Toch zavrtěl hlavou. „Tož to ne. To já mám sám, mládenče,“ vylovil z kapsy u kalhot tlustý svazek bankovek.

„See?“ Potom se opřel lokty o stůl a naklonil se k oběma pánům.

„Páni, já bych měl pro vás big business. Jak se to řekne?“

„Veliký kšeft.“

„Ja. Veliké kšeft. A to byste mně museli dát patnáct... tož počkejte, patnáct šestnáct millions korun. Tak co?“

Oba páni se na sebe znovu nejistě podívali. Redaktoři totiž mají své zkušenosti s nejpodivnějšími druhy bláznů, podvodníků a vynálezců.

„Počkat,“ řekl kapitán, „něco vám možu ukázat.“ Lovil tlustými prsty v kapsičce u vesty, vytáhl něco a položil to na stůl. Bylo

to pět růžových perel ve velikosti třešňových pecek. „Rozumíte vy perlám?“

„Co to může stát?“ vydechl pan Valenta.

„Ja, lots of money, chlapče. Ale já to nosím jen... na ukázkou, jako vzorek. Tak co, šli byste s sebou?“ ptal se podávaje přes stůl svou širokou dlaň.

Pan Golombek vzdychl. „Pane Vantochu, tolik peněz –“

„Halt,“ přerušil ho kapitán. „Já vím, ty mě neznáš; ale zeptej se na Captain van Tocha v Surabaja, v Batavia, v Padang nebo kde chceš. Jdi a zeptej se, a každý ti řekne, ja, Captain van Toch, he is as good as his word.“

„Pane Vantochu, my vám věříme,“ protestoval pan Golombek, „ale –“

„Počkej,“ kázal kapitán. „Já vím, ty nechceš dát svy krásny peníze jen tak; to já tě chválím, hochu. Ale ty je dáš na loď, see? Ty koupíš tu loď, ty budeš ten ship-owner a můžeš jet s sebou; ja, to můžeš, abys viděl, jak tě na ní hospodařím. Ale ty peníze, co tam uděláme, ty budou fifty-fifty. To je pocktivé business, ne?“

„Ale pane Vantochu,“ vyhrkl konečně pan Golombek trochu stísněně, „vždyť my tolik peněz nemáme!“

„Ja, to teda je jiná,“ řekl kapitán. „Sorry. Tož já nevím, páni, proč jste za mnou přišli.“

„Abyste nám vypravoval, kapitáne. Vy přece musíte mít tolik zkušeností –“

„Ja, to mám, chlapče. Zatraceny zkušenosti já mám.“

„Prožil jste někdy ztroskotání lodi?“

„What? Jako ship-wrecking? A to ne. Co ty si myslíš! Když mně dáš dobrou loď, tak se jí nemože nic stát. Však se můžeš zeptat v Amsterdam na moje references. Jdi a zeptej se.“

„A co takhle domorodci – poznal jste tam domorodce?“

Kapitán van Toch potřásl hlavou. „To není nic pro vzdělany lidi. To já nebudu povídat.“

„Tak nám vypravujte něco jiného.“

„Ja, vypravovat,“ bručel kapitán nedůvěřivě. „A vy to potom prodáte nějaký Company a ta tam pošle svy loď. Já tě řeknu, my

lad, lidi jsou veliky zloději. A největší zloději jsou ty bankers v Colombo.“

„Býval jste často v Kolombu?“

„Ja, často. A v Bangkok taky, a v Manila – Mládenci,“ děl náhle, „já bych věděl o jedny lodi. Moc šikovná loď, a za ty peníze laciná. Ona leží v Rotterdam. Pojdte se na ni podívat. Tož Rotterdam, to je hned tady,“ ukazoval palcem přes rameno. „Teď jsou lodě hrozně laciný, hoši. Jako starý železo. Ona je stará jenom šest let a je na Diesel motor. Chcete se na ni podívat?“

„Nemůžeme, pane Vantochu.“

„Tož vy jste divný lidi,“ vzdychl kapitán a hlučně se vysmrkal do blankytně modrého kapesníku. „A nevíte vy tady o někom, kdo by chcel koupit nějakou loď?“

„Tady v Jevíčku?“

„Ja, tady, nebo někde kolem. Já bych chcel, aby ten veliké kšeft přišel sem, do my country.“

„To je od vás hezké, kapitáne –“

„Ja. Oni ti druzí jsou moc velký zloději. A nemají peníze. Vy jako od newspapers musíte znát ty velký lidi tady, takovy ty bankers a ship-owners, jak se řekne, loděpány, ne?“

„Loděpány. To neznáme, pane Vantochu.“

„Tož to je škoda,“ zasmušil se kapitán.

Pan Golombek si na něco vzpomněl. „Neznáte snad pana Bondyho?“

„Bondy? Bondy?“ přemítal kapitán van Toch. „Počkej, to jméno bych jako měl znát. Bondy. Ja, v London je nějaké Bond Street, a tam jsou živí tuze bohatý lidi. Nemá on nějaké kšeft na tom Bond Street, ten pan Bondy?“

„Ne, on je v Praze, ale narodil se myslím tady v Jevíčku.“

„A sakra,“ zahlaholil kapitán radostně, „to máš pravdu, chlapče. Ten, co měl na rynku střížné krám. Ja, Bondy – jak on se jmenoval? Max. Max Bondy. Tak on má teď kšeft v Praze?“

„Ne, to asi byl jeho otec. Tenhle Bondy se jmenuje G. H. Prezident G. H. Bondy, kapitáne.“

„G. H.,“ kroutil hlavou kapitán. „G. H., tady nebyl žádné G. H.“